

Janusz Kręcidło

"Hellēnisti eidenai : język grecki :
podręcznik dla studentów teologii",
Stanisław Kalinowski, Warszawa
2012 : [recenzja]

Collectanea Theologica 82/3, 187-190

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Stanisław KALINKOWSKI, *Hellēnisti eidenai. Język grecki. Podręcznik dla studentów teologii*, Lingua Sacra 1, Verbinum, Warszawa 2012, ss. 329.

Recenzowana książka stanowi pierwszą pozycję w nowej serii wydawniczej „Lingua Sacra”, zapoczątkowanej przez wydawnictwo Verbinum. Pomysłodawcą i redaktorem naukowym tej serii jest biblista, ks. dr Krzysztof Siwek, adiunkt w Katedrze Historii Biblijnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, lektor języków biblijnych – hebrajskiego i greckiego. Potrzebę owej serii oraz jej cele uzasadniają dobrze słowa ze wstępu: „Nośnikiem przekazu słowa staje się język, którym Bóg przemawia do człowieka i za pomocą którego człowiek przekazuje prawdy Boże. Jest to zatem język święty (*lingua sacra*), język Biblii. W studium języka Biblii, jak chyba w przypadku żadnego innego, potrzebna jest daleko idąca wrażliwość na piękno i ciężar Słowa, które się czyta, ale też i pokora wobec tajemnicy stopniowego ukazywania się tego piękna. Jako że język Biblii jest tym, który kształtował się na przestrzeni długiego czasu i rozwijał się na fundamencie różnych kultur i środowisk, wydaje się rzeczą wielce pożądaną korzystanie z odpowiednich pomocy, które staną się właściwymi narzędziami do odkrycia piękna i mocy słowa” (s. 6).

Podręcznik do greki biblijnej autorstwa Stanisława Kalinkowskiego jest pierwszym z owych „narzędzi”, które wydawane będą w powstałej serii, by pomóc chrześcijanom „odkrywać piękno i moc słowa”. Nim przystąpię do krótkiego omówienia i oceny podręcznika, wypada skrótowo zaznajomić potencjalnych jego nabywców z wybitnymi kompetencjami autora w zakresie języków klasycznych. Stanisław Kalinkowski jest doktorem filologii klasycznej, absolwentem Uniwersytetu Warszawskiego, wykładowcą języków greckiego i łacińskiego w Instytucie Nauk Historycznych, działającym w ramach Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Języki te wykłada obecnie również w Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Warszawie. Ma kilkudziesięcioletnie doświadczenie dydaktyczno-pedagogiczne jako lektor języka greckiego klasycznego i greki hellenistycznej na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Ucząc owych języków specjalistów takich dziedzin jak biblistyka, patrologia, archeologia zyskał sobie sławę bardzo wymagającego, sprawiedliwego i skutecznego pedagoga. W umysłach i sercach wielu studentów rozpałił niegasnącą miłość i pasję do dalszego pozna-

wania owego „świętego języka”. Piszący tę recenzję ma zaszczyt przynależenia do tego grona. Doktor Stanisław Kalinkowski jest również wybitnym i płodnym tłumaczem antycznych greckich i łacińskich autorów. To jemu polscy czytelnicy zawdzięczają przekłady na ojczysty język dzieł Orygenesza, Teodora z Cyru, Tertuliana, Grzegorza z Nyssy, Filona Aleksandryjskiego, Hipolita i kilku innych. Jego translatorska twórczość została nagrodzona licznymi wyróżnieniami, z których wymienię dwa, w mojej opinii najbardziej prestiżowe: wyróżnienie Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich za przekład *Komentarza do Pieśni nad Pieśniami* Orygenesza (1994 r.) oraz nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich „Mały Feniks” za przekład łacińskich i greckich tekstów Ojców Kościoła (2001 r.).

Na polskim rynku wydawniczym funkcjonuje już kilka podręczników do nauki języka greckiego biblijnego. Przytoczyć można te, które znalazły uznanie u specjalistów i studentów: G. Szamocki, *Greka Nowego Testamentu. Intensywny kurs podstawowy*, Bernardinum, Pelplin 2004; K. Bardski, *He koine dialektos. Podręcznik do nauki języka greckiego Nowego Testamentu*, Vocatio, Warszawa 2008; A. Piwovar, *Greka Nowego Testamentu. Gramatyka*, ITB Verbum, Kielce 2010; W. Jonczyk, *Wprowadzenie do języka greckiego Nowego Testamentu*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010. Nie jest moją intencją dokonywanie recenzji porównawczej, która pokazywałaby „przymioty” podręcznika *Hellēnistī eidenai* autorstwa Stanisława Kalinkowskiego w relacji do podręczników mających już renomę. Przedstawię natomiast jego mocne strony, które gwarantują pilnym studentom praktyczne poznanie owego języka biblijnego na całkiem dobrym poziomie i przygotowanie do samodzielnej lektury Nowego Testamentu w języku oryginalnym.

Recenzowany podręcznik obejmuje wszystkie podstawowe zagadnienia z zakresu morfologii i syntaksy języka greckiego. Materiał został – z pewnością nieprzypadkowo – podzielony na 29 jednostek lekcyjnych, co umożliwi gruntowne przerobienie go w jednym roku akademickim przy *ratio studiorum* przewidującym 60 godzin greki (dwie godziny w tygodniu). Natomiast przy większym zapale studentów i intensywności zajęć podręcznik można przerobić w jednym semestrze.

Układ zagadnień w każdej lekcji jest identyczny i bardzo przejrzysty. Na początku autor wylicza hasłowo wszystkie zagadnienia, które będzie podejmował w danej jednostce lekcyjnej. Następnie, w części *Gramatyka*, w kolejnych lekcjach bardzo przejrzysto i precyzyjnie je omawia. Pozwala to studentowi, który pilnie przerobił cały podręcznik, poznać na całkiem dobrym poziomie zasady rządzące fleksją i syntaksą biblijnej greki. Autor zamieszcza także stosowne tabele, ułatwiające pamięciowe opanowywanie greckiej morfologii i wyrabianie

w sobie umiejętności sprawnego rozpoznawania poszczególnych form gramatycznych – wszak *repetitio mater studiorum est*. Za bardzo cenne należy uznać wprowadzane co chwilę, niekiedy kilkakrotnie podczas jednej lekcji, dodatkowe wyjaśnienia *Z historii języka*. Autor wykracza w nich poza podstawowy poziom podręcznika. Daje natomiast sposobność bardzo przystępnego wejścia w zawile zagadnienie gramatyki historycznej, uznawane zgodnie przez studentów wszystkich filologii za bardzo „uciążliwe”. Sposób ukazywania ewolucji zmian w morfologii greckich form gramatycznych zasługuje na najwyższe uznanie. Jest to ważne zwłaszcza dla studentów mających ściśle umysły, którzy chcą wiedzieć, skąd dana forma się wzięła, oraz dla tych, którzy, nie dysponując dużą zdolnością zapamiętywania, potrzebują „wyprowadzić” określone formy fleksyjne. Kolejny element strukturalny każdej jednostki lekcyjnej nosi tytuł *Lektura*. Autor umieścił tutaj we wszystkich lekcjach wybrane teksty greckie – najczęściej cytaty zaczerpnięte z różnych ksiąg Nowego Testamentu – w których znajdują odzwierciedlenie omawiane uprzednio zagadnienia gramatyczne. Taki dobór tekstów, które nie są preparowane, ale oddają brzmienie oryginału, musiał być bardzo pracochłonny. Jego zaletą jest to, że student od samego początku spotyka się z autentycznym tekstem Pisma Świętego.

Absolutnym *novum* recenzowanej książki w stosunku do znanych mi polskich podręczników do greki Nowego Testamentu jest występujący w każdej jednostce lekcyjnej *Kącik klasyczny*. Znajdujemy tutaj zsynchronizowane z gramatyką i słownictwem każdej lekcji sentencje greckich klasyków takich choćby jak: Homer, Menander, Platon, Hezjod itp. Po nich zaś autor podaje bardzo syntetycznie – w pigułce – porcję wiedzy na temat kultury klasycznej oraz zasad funkcjonowania dialektu attyckiego. Jest to niezwykle pożyteczny element każdej lekcji podręcznika, gdyż pozwala studentom poznać język i kulturę, na gruncie której zrodziły się język i kultura hellenistyczna. Kolejny element każdej jednostki lekcyjnej jest opatrzony tytułem *Słówka*. Zawarte są w nim w porządku alfabetycznym wszystkie słowa greckie, które zostały użyte przez autora w danej lekcji, wraz z ich polskim tłumaczeniem. Obecność słownika po każdej lekcji – a nie tylko zbiorczego na końcu podręcznika – oszczędza studentom wiele cennego czasu. Ostatnim elementem każdej lekcji są *Ćwiczenia*, które przygotował ks. dr Krzysztof Siwek. Ich celem jest utrwalenia i praktyczna aplikacja poznanych w danej lekcji zagadnień gramatycznych. Ćwiczenia te są celnie dobrane a ich stopień trudności nie powinien odstraszać studentów od ich samodzielnego „odrabiania”.

Po dwudziestu dziewięciu lekcjach ogarniających wszystkie podstawowe zagadnienia morfologii i składni języka greckiego *koine*, na poziomie, który powinien przygotować studentów do samodzielnej lektury większości tekstów

Nowego Testamentu, Autor podręcznika zamieszcza trzy aneksy. Pierwszy z nich zawiera modlitwy w języku greckim, które z pasją powinien opanować każdy student: *Znak krzyża, Ojciec nasz, Zdrowaś Maryjo, Skład apostołski, Chwała Ojcu i Pod Twoją obronę*. Drugi, bardzo praktyczny i obszerny, aneks (s. 276-291) to zestawienie przymiotników greckich połączone z przykładami ich użycia w tekstach Nowego Testamentu. Jest to niezwykle pomocne narzędzie, gdyż w grece *koine* Septuaginty i Nowego Testamentu na ich zakres semantyczny duży wpływ miał język hebrajski Starego Testamentu, dlatego też semantyka i funkcja tych przyimków niekiedy mocno odbiega od ich pierwotnego zastosowania w grece klasycznej. Trzeci z zamieszczonych aneksów to, sporządzony przez ks. dr. K. Siwka, indeks analityczny pozwalający studentowi łatwiej odnaleźć w podręczniku te miejsca, w których podejmowane jest określone zagadnienie gramatyczne. Ostatnim elementem podręcznika jest grecko-polski słownik wyrazów użytych w poszczególnych jednostkach lekcyjnych.

Recenzowana książka jest, w mojej opinii, najlepszym ze znanych mi podręczników do wstępnej nauki biblijnego języka greckiego, nie tylko na skalę polską, ale i światową. Należałoby sobie zatem życzyć, by została przetłumaczona na języki obce, zwłaszcza angielski, i by mogli z niej korzystać także studenci nie znający języka polskiego.

Janusz Kręcidło MS, Warszawa

Israel FINKELSTEIN, Neil Asher SILBERMAN, *Dawid i Salomon*, tłum. Agnieszka Weseli, Wydawnictwo AMBER, Warszawa 2007, ss. 247.

Osobliwe są okoliczności, w jakich wszedłem w posiadanie tej książki. Tłumaczą one fakt, dlaczego niniejsza recenzja ukazuje się pięć lat po jej wydaniu. Egzemplarz *Dawida i Salomona* nabyłem za bezcen na początku sierpnia 2012 r. podczas wakacyjnego spaceru w Krynicy Morskiej, w jednym ze stoisk z wyprzedają tanich książek. Umieszczony wśród wielu innych, nie przyciągał uwagi spacerowiczów, tym bardziej że na górze okładki widnieją słowa powtarzane jak swoiste zaklęcie: „Odkrycia archeologiczne, które podważyły wiarygodność Biblii”. Dopiero rzut oka na umieszczone na dole personalia autorów spowodował zaskoczenie i zdziwienie.

Israel F i n k e l s t e i n, profesor i dziekan Wydziału Archeologii na uniwersytecie w Tel Awiwie, oraz Neil Asher S i l b e r m a n, redaktor naczelny „Archaeology Today”, są nie od dzisiaj znani jako tzw. biblijni minimaliści. W swoim dorobku mają niemało publikacji kwestionujących tradycyjne po-